

ВІДГУК

офіційного рецензента

Жаровської Ірини Мирославівни, доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри теорії права та конституціоналізму Національного
університету «Львівська політехніка»,
на дисертацію Шака Романа Ігоровича «Філософсько-правові засади формування
сучасної моделі суспільства»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
08 Право за спеціальністю 081 Право

Вивчення тексту поданої на захист дисертації і наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації дає підстави зробити наступні висновки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з планами відповідних галузей наук.

Дослідження проблематики філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства є невід'ємною частиною розвитку сучасного світу. Однією з найважливіших складових цих засад є розуміння та захист прав людини, забезпечення гідності, свободи, рівності та справедливості, що виступає ключовим завданням для будь-якої суспільної моделі.

Крім того, для формування державної політики в сфері націотворення та правотворення важливо враховувати роль демократичних принципів у сучасному суспільстві та їх трансформаційних проявів. Гармонійна взаємодія правових норм, принципів громадянського суспільства та органів влади є фундаментом стабільності та розвитку.

Для України в епоху євроінтеграційних змін формування сучасної моделі суспільства повинно враховувати глобалізаційні тенденції, що вимагають міжнародного співробітництва та узгодження правових норм на міжнародному рівні. Однією з важливих аспектів є також етична складова суспільства, яка визначає моральні цінності та норми, що керують поведінкою громадян.

Отож, у сучасному світі, де швидкі зміни та виклики відіграють величезну роль, розуміння та впровадження цих філософсько-правових засад стає критичним для забезпечення стабільності, гармонії та прогресу суспільства. Крім того, аналіз науково-теоретичної бази свідчить про відсутність комплексного дослідження визначеної проблематики. Все це обумовлює актуальність обраної Р. Шаком теми дисертаційного дослідження, яка відповідає потребам сучасної правової науки.

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вона виконана відповідно до положень «Стратегії людського розвитку», затвердженою Указом Президента України від 14 травня 2021 р.; стратегічних цілей, визначених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 р.»; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021 – 2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21, спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затверджених Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; тематичним напрямом, визначених постановою Кабінету Міністрів України № 942-2011-п «Про затвердження переліку пріоритетних

тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 р.».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У першу чергу, на якість наукового дослідження вплинула структурна побудова роботи та влучність методологічного інструментарію. Структура роботи є добре зваженою, назви розділів та підрозділів – логічними та такими, що всебічно охоплюють предмет дослідження. Структурно та за своїм обсягом робота відповідає меті та завданням дослідження. Аналіз дисертаційної роботи і опублікованих праць автора дає можливість зробити висновок про належну обґрунтованість наукових положень, висновків, рекомендацій, що містяться у дисертаційному дослідженні.

Достовірність положень, що сформульовані Р. Шаком у дисертації, обумовлена поставленою метою, яка полягає у розробці нових науковообґрунтованих положень щодо теоретичних та практичних аспектів розуміння філософсько-правових засад формування та розвитку сучасної моделі суспільства, а також виявлення особливості становлення та вплив на неї цифровізаційних та глобалізаційних викликів.

Поставлені автором завдання виконані на належному науковому рівні, з використанням системи взаємопов'язаних концептуальних принципів пізнання, методологічних підходів (напрямів) та загально-наукових і приватно-наукових методів. Методологія дисертаційного дослідження здебільшого є класичною для наукових праць такого напрямку, а отже, її застосування забезпечило отримання репрезентативного та якісного результату.

Автор вдало застосовує соціогенетичний підхід дозволив виокремити смислові доміанти сучасної моделі суспільства, формування комплексного розуміння моделювання в контексті його реальності, практичності та ефективності; формально-юридичний метод, який дозволив проаналізувати та інтерпретувати зміст норм Конституції України і чинного законодавства, міжнародних договорів та інших міжнародно-правових актів, правозастосовної практики національних судів, рішень Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини; метод сходження від конкретного до абстрактного - для уточнення понятійно-категоріального апарату, метод сходження від абстрактного до конкретного - для конкретизації правових підходів до формування цілісної моделі суспільства з окремими його правовими, організаційними, технологічними, аксіологічними елементами. В дослідженні також застосовані порівняльно-правовий, історичний, соціо-комунікативний та інші методи.

Особливо варто відзначити науково-теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження, яке складають численні наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з філософії права, теорії держави і права, конституційного права, галузевого правознавства як сучасного періоду, так і класиків юриспруденції, а також емпірично-правову базу, яку становлять Конституція України, акти законодавства України, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, узагальнена практика Верховного Суду, національних судів, національні правові акти й судові рішення інших держав, що характеризують особливості національної імплементації правового регулювання окремих публічно-правових інститутів.

Загалом джерельна база становить 293 найменування, що свідчить про ґрунтовне опрацювання проблеми і високий рівень підготовки автора дисертаційного дослідження. Також слід звернути увагу, що практично половина цих праць є

іноземною мовою, що свідчить про аналіз різних аспектів проблеми не тільки в межах національної, але й зарубіжної доктрини та практики.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження Р. Шака визначається й логічною та завершеною структурою дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, що містять сімох підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, що свідчить про цілісність дисертаційної роботи.

У першому розділі автором проаналізовано наукознавчі концепти дослідження філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства, виокремлено різні аспекти актуалізації цієї моделі, здійснено пошук щодо розуміння її природи та окреслено аксіологічні, філософські, правові та соціокультурні чинники її становлення.

У другому розділі дисертаційного дослідження здійснено взаємодетермінацію філософсько-правових засад функціонування глобального громадянського суспільства. В межах цього розділу дефініційовано глобальне громадянське суспільство як суспільно значимий перспективний проєкт, що полягає у конгломераті груп і рухів, об'єднаних спільним баченням демократизації цінностей, норм і інститутів, які впроваджуються в систему права та формують правову культуру суспільства шляхом забезпечення належного функціонування інститутів громадської участі та народовладдя задля подолання глобальних проблем сучасного цивілізаційного розвитку. Також дисертантом згруповано аксіологічні константи глобального громадянського суспільства та концептуалізовано сучасні підходи до розуміння видів інституалізації глобального громадянського суспільства.

У третьому розділі здійснено аналіз інформаційного суспільства у синергетичному правовому вимірі шляхом аналізу державно-правової імплементації антропологічного виміру інформаційного суспільства та дослідження темпорально та просторових викликів інформаційного суспільства.

До кожного розділу дисертації та роботи загалом зроблено обґрунтовані висновки, які логічно відображають наведені в дисертаційному дослідженні аргументи з кожного із поставлених автором завдань, які спрямовані на досягнення загальної мети роботи.

Наукова новизна одержаних результатів

Представлена Р. Шаком наукова праця є першим у вітчизняній правовій науці комплексним дослідженням філософсько-правових засад формування та розвитку сучасної моделі суспільства, а також виявити особливості становлення та вплив на неї цифровізаційних та глобалізаційних викликів.

Зміст дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати про наукову обґрунтованість положень, які подаються на оприлюднення вперше (7 пунктів), є удосконаленими (8 пунктів) та дістали подальшого розвитку (5 пунктів).

Дисертантом розроблено цілісну систему пропозицій та рекомендацій, які характеризуються високим рівнем новизни та аргументованості. Найбільш цікавими з наукової точки зору можна визнати наступні тези та пропозиції актора.

Первинним і особливо цінним для державотворчої, нормотворчої та правореалізаційної діяльності є виокремлення та характеристика смислових домінант сучасної моделі суспільства, з поміж яких глобальна соціальна адаптація, інкультурація, інтеграція індивідуума у глобальний простір, інтерналізація соціального досвіду, соціальне конструювання політико-правової реальності та визначено особливості моделі суспільства в контексті модернізаційних стратегій:

формування та утвердження нового індивідуалізму, що поєднує почуття індивідуальної людської гідності з активізацією соціальних взаємозв'язків; мобільний розвиток профільних, галузевих та мережових інституційних рухів; розширення медіасфери; зустрічний процес «одержавлення» суспільства та «громадизації» держави; плюралістична стурбованість інститутів громадянського суспільства (ст. 26-27).

Особливого схвалення потребує понятійно-категоріальний апарат, що пропонується дисертантом. Цінним для науки є розуміння інформаційного суспільства як сучасної моделі постіндустріального суспільства, що зумовлена Четвертою промисловою революцією та ґрунтується на синергетичному розвитку інформаційних й телекомунікаційних технологій та знань, котрі формують динамічні нові комбінації та правові парадигми між технологіями, державою, ринком і громадськістю спричиняючи радикальну трансформацію усталених соціально-правових та політичних явищ і процесів (с.180).

Заслуговує уваги наукової спільноти узагальнення автора щодо підходів стосовно векторності трансформації антропоцентричних чинників особистості в інформаційному суспільстві, зокрема деструкція індивідуума через втрату її особистісної ідентифікації в наслідок активного розвитку техносфери, що призводить до потреби активізації захисту особистого простору індивідом; розширення ціннісно-світоглядних уявлень та стеріотипів через використання додаткового фактологічного матеріалу та ресурсу інформаційного середовища; зміна певних ціннісних положень особистості через оновлення соціального простору, що полягає в реальному та віртуальному концепті буття (с. 149-152).

Позитивними аспектами наділене доведення дисертанта про синергетичності розвитку інформаційного суспільства, невизначеність процесів та практик, що створюють як додаткові аксіологічні можливості, так і низку проблемних аспектів для правової реальності (с. 176-178).

Загалом, дисертація виконана на високому науковому рівні, має значний ступінь наукової новизни, ключові проблеми предмету дослідження автором сформульовані, дисертаційні положення характеризуються належним ступенем обґрунтованості та достовірності, а отримані результати у своїй сукупності розв'язують поставлені завдання.

Основні результати дослідження Р. Шака висвітлені у 12 наукових публікаціях автора, у тому числі у 3 наукових статтях у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, та у 9 матеріалах науково-практичних конференцій.

Анотація відображає основні положення дисертаційного дослідження, її зміст в частині викладу загальної характеристики і основного змісту роботи в цілому є ідентичним тексту дисертації.

Дискусійні дисертаційні положення та висновки можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження мають суттєве наукове та практичне значення і спрямовані на обґрунтування фактичного формування нових моделей суспільства з урахуванням аксіологічної перспективи.

Робота є цінною у науковому, правотворчому та правореалізаційному вимірі, зокрема основні аспекти можуть бути використані у процесі підготовки

законопроектів подальшого розвитку науково-правових засад формування сучасної моделі інформаційного суспільства в Україні, інформатизації освітніх процесів, нових галузей науки і техніки, що пов'язані із врегулюванням інформаційних правовідносин, розгляді подань, звернень і скарг із порушення права на інформацію та аналізі законодавчих актів, які врегульовують інформаційні відносини в Україні; для підвищення рівня обізнаності та правосвідомості правозастосовних суб'єктів щодо визначальних тенденцій розвитку сучасної правової моделі суспільства та пропагування юридичної та суспільної практики їх реалізації у повсякденному житті; під час викладання дисциплін «Теорія держави і права», «Теорія та філософія права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Правова глобалістика» та низки інших не лише правових, і гуманітарних навчальних дисциплінах, а також підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання автором вимог академічної доброчесності.

У дисертаційному дослідженні є коректні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права; надано достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації.

Окремі побажання та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Р. Шака, слід вказати, що деякі положення потребують додаткової аргументації і можуть стати підґрунтям для подальшої дискусії.

1. В аспекті трансформації класичної ролі держави в умовах інформаційно-глобалізаційних змін слід було акцентувати увагу на проблемі «кіберсуверенізації», як чинника розподілу і контролю інформаційних ресурсів в межах території держави. В аспекті моделі інформаційного суспільства актуальним є аналіз ролі органів державної влади щодо обмеження інформаційного ресурсу та доступу громадян до всесвітньої мережі, правомірність та легітимність такого обмеження та тенденції контролю за комунікаційно-інформаційними засобами з боку публічно-владних інституцій.

2. Потребує пояснення позиція автора щодо функціонування моделі глобального громадянського суспільства та інформаційного суспільства. Зі змісту дисертаційного дослідження не зрозуміло є позиція автора чи ці моделі функціонують паралельно чи вони є етапами генезису суспільства.

3. При аналізі темпорально-просторових проблем інформаційного суспільства слід було суттєву увагу присвятити проблемі кібербезпеки та приватності аксіологічних детермінант особистості, що включають нерівність у рівні кіберзахисту, загрози кібератак та кіберзлочинів, ризики втрати особистих даних, проблеми конфіденційності та безпеки в мережах соціальних медіа, потенційність масштабного моніторингу та нагляду, етичні та правові питання, пов'язані з розвитком штучного інтелекту та автоматизацією. Для вирішення цих проблем необхідна комплексна стратегія, що враховує технічні, правові та етичні аспекти кібербезпеки та приватності, які доречно було б репрезентувати здобувачу.

Втім, висловлені зауваження не впливають на загальний високий рівень проведеного автором дисертаційного дослідження та не піддають сумніву основні наукові результати, які отримані дисертантом.

Загалом, дисертація Шака Романа Ігоровича «Філософсько-правові засади формування сучасної моделі суспільства», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій, Постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для правової науки та правозастосовної практики.

Її автор - Шак Роман Ігорович, з врахуванням результатів публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

д.ю.н., професор, професор кафедри
теорії права та конституціоналізму
Національного університету
«Львівська політехніка»

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Ірина ЖАРОВСЬКА

Роман БРИЛИНСЬКИЙ